

Suomalainen Itämeri-ohjelma (10.4.2010)

Suomen luonnonsuojeluliitto

Johdanto

Ohjelman tarkoitus

Suomen luonnonsuojeluliiton Suomalainen Itämeri-ohjelma kokoaa Luonnonsuojeluliiton näkemykset siitä, miten Itämeren tilaa tulee parantaa. EU:n kaikkien merien tilan tulisi olla hyvä vuoteen 2020 mennessä ja ohjelma pyrkii vastaamaan osaltaan siihen, miten tavoite voidaan saavuttaa.

Ohjelma on kohdistettu kaikille suomalaisille, sillä kaikkien suomalaisten toiminta vaikuttaa Itämeren hyvinvointiin.

Ohjelmassa tuodaan esille lainsäädäntöön, meriluonnon suojeluun ja merialueiden käyttöön, maatalouteen sekä yhdyskuntien ja teollisuuden vesiensuojeluun liittyviä keinoja. Ohjelmassa kerrotaan myös, mitä Luonnonsuojeluliitto tekee Itämeren ja vesiensuojelun eteen.

Luonnonsuojeluliitto vastaa ohjelmalla Helsingin ja Turun kaupunkien Itämerihaasteeseen sekä Baltic Sea Action Groupin (BSAG) sitoumuksiin Itämeren hyväksi.

Itämeren suojelun perusta on valuma-alueella

Itämeren tilaan vaikuttaa keskeisesti valuma-alueelta tuleva kuormitus, sillä meren valuma-alue (1 720 000 km²) on noin neljä kertaa niin suuri kuin itse meren pinta-ala. Kaikki valuma-alueella tapahtuva toiminta voi vaikuttaa meren tilaan. Itämeren valuma-alueella asuu yhteensä noin 85 miljoonaa asukasta ja se ulottuu 14 valtion alueelle. Lähes koko Suomi sijaitsee Itämeren valuma-alueella ja Suomen osuus alueesta on merkittävä. Suomen omat päästöt vaikuttavat siis keskeisesti omien rannikkovesiemme tilaan.

Ainutlaatuinen Itämeremme kaipaa pikaisia suojelutoimia.

Suomen vesistöjen ekologinen luokitus osoittaa, että etenkin Itämeren rannikkovedet ja rannikkoalueen jokivesistöt voivat huonosti. Puolet jokivesistä ja yli puolet rannikkovesien kokonaispinta-alasta on hyvää huonommassa tilassa. Itämeren suurimpia ongelmia ovat liiallinen rehevöityminen, ylikalastus, meriympäristöön kohdistuva rakentaminen ja meriliikenne sekä ympäristömyrkköjen ja kemikaalien kertyminen mereen. Ilmastonmuutos vaikuttaa myös Itämereen. Kaikki nämä tekijät muuttavat meren herkkää pinnan alaista ja rannikkoluontoa. Meillä on kuitenkin hyvät mahdollisuudet parantaa Itämeren tilaa, sillä kaikkien ongelmien ratkaisemiseksi on olemassa hyviä keinoja. Haaste on ottaa yhteinen vastuu Itämerestä ja toteuttaa suojelukeinot.

Visio puhtaasta Itämerestä

Suomi on niemi Itämeressä. Meri on erilainen eri osissa maan pitkää rannikkoa. Suomenlahden, Saaristomeren, Selkämeren ja Merenkurkun saaristot sekä Pohjanlahden maankohoamisrannikko ovat Suomen luonnon aarteita, joiden meri antaa omintakeisen leimansa. Rannat vaihtelevat jylhistä kalliorannikoista somerikkoihin, rikkaisiin rantaniittyihin ja suojaisiin poukamiin.

Haluamme Itämeren, josta ei tarvitse olla huolissaan. Haluamme kirkasvetisen, luonnoltaan monimuotoisen, biologisesti tuottavan ja myrkyttömän Itämeren. Sillä on arktisia ja erämaisia piirteitä: kunnan jäätalvia ja luonnonrauhaa huokuvia alueita.

Itämeri on vähävetinen sisämeri, jota rasittavat noin 85 miljoonan ihmisen jätevesien ja laajoilta maatalousalueilta huuhtoutuvat ravinteet. Itämeri on säilönyt rehevöittäviä ravinteita ja myrkyjä pohjakerrostumiinsa.

Voimme vähentää meren ravinnekuormitusta. Voimme huolehtia öljykuljetusten ja meriliikenteen turvallisuudesta ja vähentää onnettomuuksien riskiä. Voimme varjella rannikko- ja saaristoluontomme paljon nykyistä paremmin. Voimme pelastaa meren, jos niin haluamme.

Voimme oppia tuntemaan rannikko- ja saaristoluontomme paljon nykyistä paremmin. On myös mahdollista parantaa lukuisien Itämeren luontotyypin suojelua perustamalla uusia suojelualueita.

Rikkauksia

Itämeren murtovesiluontoa leimaa makean ja suolaisen veden eliöiden rinnakkainelo. Saaristot, maankohoamarannikko sekä kallio-, hiekka- ja somerikkorantojen mosaiikki sekä rakentamiselta ja metsätaloudelta säästyneet saaristo- ja rannikkometsä lisäävät meriluonnon ilmeikkyyttä. Ihmisen ikiaikainen läsnäolo – erilaisten kulttuurien vaikutukset entisinä aikoina – on osaltaan lisännyt Itämeren alueen luonnon kirjoa. Rikkautta on myös muutos, jossa esimerkiksi maankohoamisen takia merestä eroon kuroutuvat fladat ja kluuvijärvet ovat erityisen omintakeisia.

Itämeren luonnossa pohjoinen ja etelä kohtaavat. Norppa, merenpohjan kilkki ja lapintiira ovat alkuperältään arktista lajistoa. Jälle lumiluolaan tai jääryökykiön suojaan synnyttävä arktinen norppaa joutuu pulaan ilmaston lämmitessä ja talvisen jääpeitteen vähetessä.

Itämerellä ranta on saavutettavissa miltei missä tahansa, sillä harvalla alueella maa putoaa mereen äkkijyrkinä kallioina. Saavutettavuus on osa Itämeren ekosysteemipalveluja, eli terveen meren kykyä tuottaa ja ylläpitää luonnon monimuotoisuutta, virkistysarvoja ja kalansaaliita

Vastuamme

Suomen rannikon ja saariston luonnon monimuotoisuus ja veden tila ovat suomalaisten vastuulla.

Ainutlaatuisista rannikko- ja saaristoluontoa voimme suojella vain itse. Me vastaamme muulle maailmalle, että luontomme monimuotoisuus säilyy ja vahvistuu.

Rannikolla epämiellyttävinä levien massaesiintyminä, rihmalevien runsastumisena ja limoittumisen leviämisenä ilmenevä rehevöityminen on enimmäkseen kotimaista perua. Joet tuovat mereen ravinteita pelloiltamme, metsistämme ja asutuskeskuksistamme. Siitä meidän on turha syyttää muita Itämeren rantavaltioita.

Huomenkuvamme

Lähes koko Suomen maankamara on Itämeren valuma-alueella. Merta on siksi suojeltava muuallakin kuin rannikolla. Tehokas Itämeren suojelu parantaa myös järvi- ja jokivesien laatua ja sisämaan luonnon monimuotoisuutta.

Peltomaalla vesistön suojaksi jätetään viljelemätön vyöhyke ja ravinteiden karkaamista hillitään

kosteikoilla. Vesistöä rehevöittävät peltolohkot poistetaan viljelystä ja muutetaan luonnon monimuotoisuutta lisääviksi ympäristöiksi. Lannoitteiden käyttö on täsmällistä ja niukkaa. Maataloudessa käytetään vain vähän myrkkäjä. Yhdyskuntien jätevesien puhdistustarvetta vähennetään siirtämällä yhä enemmän ravinteiden kierrätykseen.

Maanviljelyn muutoksissa keskeisiä välineitä ovat ympäristönsuojeluun kannustava verotus ja oikein kohdennettu taloudellinen tuki. Yhdyskuntien haittoja torjutaan järkevällä maankäytön suunnittelulla ja rakentamisen ohjauksella.

Lisäämme kansalaisten Itämeri-tietoisuutta. Kartoitamme vedenalaisen ja vedenpäällisen rannikko- ja saaristoluontomme monimuotoisuutta. Nostamme Itämeren omalle paikalleen kouluopetuksessa.

Itämeri on EU:n ylpeys, jonka turvaksi on laadittu monia erityismääräyksiä. Itämeren laivaliikennettä ohjataan lennonjohdolta lainatuin keinoin. Huoli Itämerestä on osaltaan vaikuttanut siihen, että EU on tiukkana ilmastotoimissaan.

Itämeremme on turskan ja koko meren mitalla vaeltavan lohen joki. Se on jääluolassaan synnyttävän norpan ja saaristolintujen meri. Se on tuottava ihmisen meri. Se on aivan lähellä ja samalla ison harppauksen takana.

Strategia

MEREN AALLOILLA

Merialueiden ekologisesti kestävä käytön tavoitteet

Tausta:

Merialueiden käytön säätelyyn ei ole Suomessa olemassa esimerkiksi maakuntakaavoitusta vastaavaa välinettä.

Merellä tapahtuva toiminta, kuten meriliikenne, kalastus, laivaväylien, satamien ja tuulipuistojen rakentaminen, ruoppaus ja läjitys sekä merihiekan- ja soran otto, uhkaavat meriluontoa. Myös näiden toimintojen aiheuttama vedenalainen melu vaikuttaa meriluontoon. Merenalaisten hiekka- ja soravarojen otto sekä ruoppaus tuhoavat pohjaeliöstöä ja muuttavat merenalaisia luontotyyppisiä. Pohjasedimenttiin varastoituneita haitallisia aineita saattaa vapautua veteen. Mereiset tuulivoimapuistot sijoitetaan pääasiassa matalikoille, jotka ovat tärkeitä kalojen kutualueita. Tuulivoimapuistot häiritsevät merilintuja sijaitessaan lähellä niiden ruokailumatalikkoja. Häirintä voi olla jopa suurempi haitta lintukannoille kuin tuulimyllyihin törmäämisten aiheuttama kuolleisuus.

Suomenlahti on yksi vilkkaimmin liikennöidyistä merialueista maailmassa. Joka hetkellä n. 2000 alusta liikennöi Itämerellä. Suomenlahden ja Saaristomeren mataluus, karikkoisuus ja jääpeite lisäävät kemikaali- ja öljyonnettomuuksien vaaraa. Pienempiä öljypäästöjä tapahtuu jatkuvasti. Itämeren harvalajinen vedenalainen ekosysteemi on erityisen haavoittuvainen öljy- tai kemikaalionnettomuuden vaikutuksille. Myös merilinnut, nisäkkäät ja rantaluonto kärsivät onnettomuuksien seurauksista. Itämeri on nimetty erityisen herkäksi merialueeksi kansainvälisen merenkulkujärjestön IMO:n (International Maritime Organisation) toimesta. Tämän johdosta rannikkovaltiot voivat ottaa käyttöön meriliikenteeseen liittyviä lisäsuojelukeinoja.

Toimenpiteet:

- Maankäytön suunnittelu on laajennettava merialueiden käytön suunnitteluksi. Maakuntakaavoihin luodaan merialueiden käytön mukainen luokittelu: esim. kalastus, virkistys, meri- ja rannikkoluontotyyppien sekä lajien suojelu, merihiekan otto jne. / *Maakunnan liitot, Suomen ympäristökeskus*
- Merialueilla tehtävien rakennushankkeiden luvissa ja lupaehdoissa otetaan luonto- ja ympäristönäkökohdat huomioon (mm. vedenalaisen meriluonnon monimuotoisuuden inventointiohjelman VELMUn tuottama tieto) / *Ympäristölupavirastot (AVI), Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Kunnat*
- Tuulivoimapuistojen sijaintia ohjataan kokonaisvaltaisesti maakuntakaavoituksessa huomioiden hankkeiden yhteisvaikutukset. Tuulivoimaloiden luonto- ja ympäristövaikutusten selvityksille luodaan laatukriteerit, joissa otetaan huomioon mm. riittävän kattava maastotyö, luontotyyppiselvitykset, lajisto kuten lepakat, linnusto ja kalojen lisääntymisalueet, vedenalainen melu sekä Itämeren erityisolosuhteet. / *Ympäristöministeriö, Maakunnan liitot, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset*
- Itämeren kasvavaa meriliikennettä valvotaan tehokkaasti ja meriturvallisuutta lisätään mm. nopeusrajoitusten, laivaväylien suunnittelun ja liikenteen ohjausjärjestelmien avulla. Uusia laivaväyliä ei pääsääntöisesti rakenneta. Öljyntorjuntavalmiutta parannetaan mm. ottamalla käyttöön lisää öljyntorjuntayksiköitä/ *Liikenne- ja viestintäministeriö, Merenkululaitos, Rajavartiolaitos, Luotsausliikelaitos, Suomen ympäristökeskus, Pelastuslaitokset*

- Pilaantuneet sedimentit kartoitetaan ja ekosysteemille merkittävää haittaa aiheuttavat kohteet kunnostetaan. Ruoppauksia ja muuta toimintaa rajoitetaan näillä alueilla. / *Kunnat, satamat*
- Myös pienten, samalla alueella tehtävien ruoppausten yhteisvaikutukset otetaan huomioon hankkeissa. Ruoppausten ohjaamiseen laaditaan alueelliset kokonaissuunnitelmat ja niiden ulkopuolisille ruoppauksille tulee anoa lupa. Ruoppausten ilmoitusaikaa pidennetään. Ruoppausmassan laatu huomioidaan läjitysohjeissa. Ruoppaajille laaditaan ympäristönäkökohdat sisältävä tutkinto. / *Ympäristöministeriö, Kunnat, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset*
- Hyvin meriturvallisuuden ja ympäristöasiat (mm. jätevesi-, jäte- ja ilmapäästöt, painolastiveden käsittely) hoitavat varustamot huomioidaan alhaisemmilla satama- ja väylämaksuilla. Kielletään pilssi- ja jätevesien lasku Suomen merialueille ja vaikutetaan kiellon laajentamiseen koko Itämerelle. Tehostetaan laittomien päästöjen valvontaa.
- Seurataan kaasuputki-, kaapeli- ja tunnelihankkeiden suunnittelua ja toteutusta.

Meri- ja rannikkoluonnon suojelu

Tausta:

Merialueiden ja rannikon suojelualueverkosto ei ole riittävä turvaamaan vedenalaisten ja rannikon luontotyyppien eikä lajien säilymistä. Puolet Itämeren Suomen alueella sijaitsevista merenalaisista ja rantaluontotyypeistä on erittäin uhanalaisia tai vaarantuneita. Sekä meri- että rantaluonto rehevöityy, mikä johtaa lajiston yksipuolistumiseen. Rantojen rakentamisella suljetaan yhtenäisiä ranta-alueita ja arvokkaita luontotyyppejä katoaa. Saarissa ja mannerrannoilla harjoitettu voimaperäinen metsätalous ja lomarakentaminen heikentävät Itämeren alueen merkitystä metsiensuojelulle.

Itämeren kalakantoja hyödynnetään liian tehokkaasti ja useiden kalalajien määrät ovat hälyttävästi vähentyneet. Esimerkiksi turskan, meritaimenen ja Itämeren lohen kannat ovat pienentyneet. Kalakantojen väheneminen vaikuttaa koko meriekosysteemiin. Kalastuksen sivusaaliina Itämerellä kuolee vuosittain tuhansia merilintuja ja satoja merinisäkkäitä kuten hylkeitä ja pyöriäisiä.

Itämeren lajisto muuttuu luontaisestikin, mutta ihminen vauhdittaa sitä muun muassa tuomalla uusia vieraslajeja. Vilkas laivaliikenne auttaa vieraslajeja kulkeutumaan nopeasti pitkiäkin matkoja laivojen painolastivesissä tai laivan rakenteisiin kiinnittyneinä. Itämereen on asettunut ainakin 70 ihmisen kuljettamaa vieraslajia. Vaikka uudet lajit voivat sopeutua Itämereen, osa niistä syrjäyttää vanhempia lajeja ja voi muuttaa meren ekosysteemiä voimakkaasti kuten amerikanmonisukasmato ja petovesikirppu.

Toimenpiteet:

- Suojelualueiden määrää lisätään niin, että Suomen meri- ja rannikkoalueen tärkeimmät luontotyypit ovat suojelualueverkostossa edustettuina siten, että niiden suojelun suotuisa taso saavutetaan. Suojelualueille laaditaan hoito- ja käyttösuunnitelmat. Merialueiden Natura-alueiden täydentämistä jatketaan merenalaisen luonnon kartoituksiin perustuen. Täydennetään mereistä kansallispuistoverkosta. Uusina puistoina perustetaan Selkämeri ja Porkkala. Maankohoamisrannikon ainutlaatuinen luonto turvataan. / *Kunnat, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Metsähallituksen luontopalvelut*
- Laaditaan valuma-aluekohtaiset ennallistamisohjelmat vesistöille. Myös suo- ja kosteikkoluontoa sekä rehevöitymisestä kärsiviä rantaluontotyyppejä kunnostetaan ja ennallistetaan. Rakentamattomat merenrannat sekä sisävedet pienvesistä jokiin ja järviin rantavyöhykkeineen säilytetään rakentamattomina. Tulvia hallitaan maankäytön suunnittelulla ja pidättämällä tulvavesiä valuma-alueella / *Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, kunnat, ympäristöjärjestöt, Metsäkeskukset, Maakunnan liitot*
- Vedenalaisten luontotyyppien laadun ja muutoksen tutkimusta lisätään. Meri- ja rannikkoluonnon tutkimukselle ja seurannalle turvataan riittävät resurssit. Itämeren rannikkoluonnon kartoituksia jatketaan ja tehostetaan. Kaavojen luontoselvitysten laatua nostetaan. Itämeren alueen rikas metsäluonto huomioidaan METSO-ohjelman toteutuksessa erillishankkeena. Alueella harjoitettavassa metsätaloudessa huomioidaan erityisesti maisema-, virkistys- ja luontoarvot. / *Ympäristöministeriö, Maa- ja metsätalousministeriö, Suomen akatemia, Valtiovarainministeriö, Suomen ympäristökeskus, yliopistot, Metsähallituksen luontopalvelut*
- Vieraslajeja koskevat kansainväliset sopimukset toimeenpannaan (IMO, HELCOM). Suomen kansallinen vieraslajistrategia toimeenpannaan. / *Valtioneuvosto*
- Uhanalaisten ja vaarantuneiden lajien kalastusta rajoitetaan mm. ajallisesti, paikallisesti, pyydystyypeittäin sekä pyyntikiintiöillä. Liikakalastuksen ongelmista tiedotetaan kuluttajille. Pohjatroulaus lopetetaan Suomen ja koko Itämeren alueella. Laiton kalastus lopetetaan mm. valvontaa lisäämällä. EU:n kalastuskiintiöpäätökset tehdään tieteelliseen asiantuntemukseen (ICES) perustuen. / *Maa- ja metsätalousministeriö, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset*

- Meriluonnon geneettinen monimuotoisuus turvataan kalakantojen kestävällä käytöllä ja hoidolla. Uhanalaisten kalalajien kutupaikat turvataan merialueella. Vaeltavien kalakantojen luontainen lisääntyminen turvataan varmistamalla jokien esteettömyys ja lisääntymisalueiden hyvä tila (lisääntymisalueina merkittävien vesistöjen ennallistaminen, kalatiet). Istutuksissa käytetään paikallisia kantoja */Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Metsäkeskukset, ympäristöjärjestöt*
- Itämeren merinisäkkäiden ja linnuston kannat turvataan. Esimerkiksi vaarantuneeksi luokitellun Itämerennorpan suojelua tehostetaan laajentamalla suojelualueita myös pohjoiselle Pohjanlahdelle. Meristrategiadirektiivi edellyttää Suomelta saaristolintujen kokonaiskartoitusta ja seurannan järjestämistä. Metsästysrahoitusalueilla turvataan merilintujen muuttoreitit sekä pesimä-, levähdys- ja ruokailualueet.

KUORMITUKSEN LÄHTEILLÄ

Maatalouden vesiensuojelu

Tausta:

Ruoantuotanto aiheuttaa maatalouden kautta suurimman rehevöittävän ravinnekuormituksen Itämereen. Maatalouden osuus ihmisen aiheuttamasta kokonaisfosforikuormituksesta on noin 60 % ja typpikuormituksen noin 50 %. Maatalouden ympäristötukijärjestelmä ei nykyisellään mahdollista tukien kohdentamista kuormittavimmille alueille.

Peltoviljelyn kuormitus on erityisen voimakasta etenkin Etelä-, Lounais- ja Länsi-Suomessa sekä paikoin myös saaristossa. Peltoviljely on keskittynyt alueille, joilla on myös eroosiolle herkkää maaperää ja tulva-alueita. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitoksen mukaan Suomessa käytetään yhä liikaa fosforilannoitteita. Vain murto-osalle pelloista lasketaan ravinnetaseet, eli paljonko ravinteita peltolohkolle todellisuudessa tarvitaan. Kotieläintalouden keskittymät ovat kasvava Itämeren kuormittaja etenkin Pohjanmaalla, Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa. Kotieläintilojen koko kasvaa ja niiden läheltä ei löydy riittävästi peltopinta-alaa lannan levittämiseen.

Toimenpiteet

- Maatalouden ympäristötukijärjestelmä uudistetaan ottaen sen keskeiseksi lähtökohdaksi vesiensuojelun tavoitteet sekä kansallisella että EU:n tasolla. Tukea kohdennetaan vaikuttavimpiin toimiin ja kuormittavimmille alueille. Ympäristötoimenpiteitä lisätään myös perustukeen. Ravinnetaselaskelmat otetaan pakollisiksi ympäristötukeen. Ympäristötuen ehtoja muutetaan niin, että peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys, kevennetty muokkaus, kesannointi ja suorakylvö lisääntyvät.
Maa- ja metsätalousministeriö, Ympäristöministeriö, MTK
- Maassa jo oleva fosfori hyödynnetään viljelyssä. Pellon kuntoa parantavia toimenpiteitä (eroosion estäminen ja kasvien ravinteiden oton parantaminen) tehostetaan. Kuormittavimmat peltolohkot kartoitetaan valuma-alueittain ja poistetaan viljelykäytöstä. Kaltevien, eroosiolle ja tulvalle alttiiden rantapeltojen käyttötarkoitusta muutetaan esimerkiksi maatalousalueiden monimuotoisuuskohteiksi tai hyödynnetään energiakasvien viljelyssä. Suojavyöhykkeiden ja kosteikkojen rakentamista sekä peltojen ympärivuotista kasvipeitteisyyttä lisätään / *Maataloustuottajat, MTK, MMM*
- Ravinteiden kiertoa ja kotieläinten lannan hyötykäyttöä mm. bioenergiana maatiloilla edistetään tutkimuksella ja rahoituksella. Biokaasulaitosten investointeja tuetaan ja niille taataan syöttötariffi (myös pienille laitoksille). / *MTT, MTK, Maa- ja metsätalousministeriö*
- Suo- ja metsäalueiden kunnostusojituksen sekä metsälannoitusten tuet poistetaan. Suo- ja turvemaiden sekä metsien rooli ravinteiden pidättäjänä sekä tulvien tasaajana ymmärretään. (Lisää metsätalouden ja turvetuotannon toimenpiteistä Luonnonsuojeluliiton metsä- ja suo-ohjelmissa)
- Selvitetään typpi- ja fosforilannoiteverotuksen sekä ravinnepäästökaupan mahdollisuuksia. Fosforilannoitteille asetetaan vero. Laaditaan esitys fosforiasetuksiksi. Nitraattiasetusta tiukennetaan. / *Maa- ja metsätalousministeriö, Valtiovarainministeriö, YM, MMM*
- Kotieläintilojen lupaehtoja tiukennetaan (mm. suurnavettojen- ja sikaloiden sijainti ja koko) Asetetaan ostorehulle vero. / *Kunnat, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Ympäristölupavirastot (AVI)*
- Happamien sulfaattimaiden aiheuttamia haittoja vähennetään. / *YM, MMM, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset*

- Luonnonmukaisen maatalouden osuutta lisätään korottamalla luomutuotannon ympäristötukea / *Maa- ja metsätalousministeriö, MTK, ProAgria, kaupan keskusliikkeet*
- Maatalouden vesiensuojelun tutkimustieto viedään tehokkaasti käytäntöön ja toimenpiteiden vaikuttavuutta seurataan / *Tutkimuslaitokset, Maa- ja metsätalousministeriö, Ympäristöministeriö, kunnat*
- Viljelijöille kohdistettua neuvontaa lisätään / *ProAgria, MTK, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, kunnat, järjestöt*
- Kasvispainotteiseen ruokavalioon siirtymistä tuetaan kunnissa, kouluissa ja yrityksissä.

Yhdyskuntien vesistökuormituksen hallinta

Tausta:

Vaikka yhdyskuntien ja teollisuuden jäteveden kuormitus on pienentynyt 1970-luvulta saakka merkittävästi jätevedenkäsittelyn tekniikan kehittymisen myötä, kaikkia ongelmia ei ole vielä ratkaistu. Vanhenevien jätevesiverkoston ylläpito ja kunnostus on suuri haaste. Jätevedenpuhdistamoiden pumppaamoiden häiriötilanteet, vanhojen jätevesiputkien rikot sekä taajamien sade- ja sulamisvedet eli hulevedet aiheuttavat rehevöittävää ravinnekuormitusta rannikkovesiin. Rannikolle purkavien jätevedenpuhdistuslaitosten typenpoistoa jätevedestä tulisi edelleen tehostaa.

Haja-asutuksen jätevedenkäsittelyn tehostaminen EU:n vaatimalle tasolle on suuri haaste. Viemäriverkoston ulkopuolisten kiinteistön jätevesijärjestelmän on täytettävä puhdistustehosta asetetut vaatimukset vuoteen 2014 mennessä. Haja- ja loma-asutus aiheuttaa maatalouden jälkeen suurimman fosforikuormituksen. Puutteellisesti käsitellyt jätevedet heikentävät myös asuin ympäristön hygieenistä tilaa ja lähivesien laatua sekä pilaavat pohjavesiä.

Toimenpiteet:

- Merialueille suoraan purkavien jätevedenpuhdistamojen typenpoistoa tehostetaan. Tarvittaessa myös pienempien, vesistöjen varsilla sijaitsevien jätevedenpuhdistamojen typenpoistoa tehostetaan. Viemäriverkoston ylivoitoja ja jätevedenpuhdistamojen häiriötilanteita vähennetään / *Kunnat, vesihuoltolaitokset*
- Puhdistamolietteen hyötykäyttöä kehitetään (myös lannoitekäyttö peltoviljelyssä) / *Kunnat, vesihuoltolaitokset, tutkimuslaitokset*
- Hajarakentamista rajoitetaan maankäytön suunnittelussa ja suositaan kyläkeskuksia / *Kunnat, maakunnan liitot*
- Haja-asutusalueilla suositaan kompostikäymälöitä ja tuetaan niitä avustuksilla. Haja-asutuksen jätevesiasetuksen toimeenpanoa tehostetaan (neuvonta, huolto jne.) Tutkitaan jätevesijärjestelmien toimivuutta ja soveltuvuutta erilaisille alueille. / *Kunnat, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Vesiensuojeluyhdistykset, valtio*
- Kunnissa laaditaan valuma-aluekohtaiset hulevesiohjelmat. Hulevesiä hallitaan luonnonmukaisesti imeyttämällä, viivyttämällä ja johtamalla avopainanteissa sekä käsittelemällä hulevesikosteikoissa. Hulevesiin liittyvän tutkimuksen jatkuvuus turvataan. / *Kunnat, YM, MMM, Yliopistot*

Kemikaalien ja ympäristömyrkkujen vesistövaikutusten vähentäminen

Tausta:

Ympäristölle haitalliset aineet, joita kutsutaan ympäristömyrkyiksi, säilyvät ympäristössä pitkään, kerääntyvät eliöiden elimistöön ja rikastuvat ravintoverkoissa ylöspäin mentäessä. Ne aiheuttavat mm. lisääntymisvaikeuksia, hormonihäiriöitä, epämuodostumia ja immuunipuolustuksen heikentymistä merinisäkkäille ja kaloille sekä ravinnon kautta myös ihmiselle. Ilmastonmuutos tuo Suomeen lisää kasvituholaisia ja luo paineita maatalouden torjunta-aineiden käytön lisäämiselle. Myös suorakylvössä käytetään usein enemmän torjunta-aineita kuin tavanomaisessa kylvössä.

Suomessa on käytössä tuhansia terveydelle haitallisia kuluttaja- ja teollisuuskemikaaleja kuten palonestoaineet ja muovin pehmentimet eli ftalaatit. Haitallisia kemikaaleja on ainesosina myös kosmetiikassa, puhdistusaineissa ja lääkkeissä. Kemikaaleista vain murto-osan esiintyminen luonnossa ja niiden ympäristö- ja terveysvaikutukset tunnetaan.

Itämeren kaloissa *raskasmetallien* kuten kadmiumin ja elohopean pitoisuudet ovat edelleen useita kertoja korkeampia kuin pohjoisella Atlantilla. Orgaanisia yhdisteitä (*POP-yhdisteet, persistent organic pollutants*) on joutunut vesistöihin mm. paperiteollisuudesta, liikenteen päästöistä, maatalouden torjunta-aineista, jätteistä sekä veneiden pohjamaaleista. Joidenkin erittäin haitallisten orgaanisten yhdisteiden kuten PCB:n, DDT:n ja TBT:n käyttö on kielletty ja niiden pitoisuudet ovat laskeneet. Orgaaniset tinayhdisteet (TBT) muodostavat kuitenkin edelleen vanhoilla teollisuus- ja satama-alueilla merkittävän riskin. Suomenlahden kalojen dioksiinipitoisuudet ovat korkeita ja mm. lohien ja silakan käytölle on jouduttu asettamaan rajoituksia.

Toimenpiteet:

- Maatalouden torjunta-aineiden käyttöä rajoitetaan ja niitä korvataan haitattomammilla vaihtoehtoilla. Torjunta-aineiden käytön valvontaa tehostetaan. / *Elintarviketurvallisuusvirasto, Suomen ympäristökeskus, MTT*
- Erityisesti lääkeaineiden ja hormonien kaltaisten aineiden päästöjä vähennetään / *Suomen ympäristökeskus, Elintarviketurvallisuusvirasto, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Vesilaitokset / Jätevedenpuhdistamot*
- Kemikaalien seurantoja vesiluonnossa tehostetaan ja kemikaalien haittojen tutkimusta jatketaan / *Suomen ympäristökeskus, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, kunnat*
- Kemikaalikuljetusten riskejä vähennetään / *Liikenne- ja viestintäministeriö, Merenkululaitos, Ratahallintokeskus, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset*
- Prioriteettiainedirektiivin mukaiset prioriteettiainelistat täydennetään ja direktiivin mukaiset asetukset toimeenpannaan kansallisessa lainsäädännössä. / *YM, SYKE*
- Tuotevalvonnalla vähennetään kemikaalien aiheuttamia riskejä / *Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Suomen ympäristökeskus*
- Käyttäjien tietoutta kemikaaleista lisätään / *Järjestöt, Kuluttajavirasto, Suomen ympäristökeskus*

Kansainvälinen Itämeren suojele

Tausta:

Vesistöjen ravinnekuormituksen piti puolittua vuoteen 2005 mennessä. Näin ei käynyt ja uusi tavoite asetettiin vuoteen 2015. Euroopassa on yhtenäinen tavoite saada kaikki sisä-, rannikko- ja pohjavedet hyvään tilaan vuoteen 2015 mennessä. EU:n meristrategiadirektiivin tavoitteena on Euroopan merten hyvä ekologinen tila vuoteen 2020 mennessä. Itämeren valuma-alueen valtioista kaikkiaan kahdeksan maata Suomi mukaan lukien on EU:n myötä sitoutunut näihin tavoitteisiin. EU:n ulkopuolisten Itämeren valuma-alueen valtioiden kanssa tehtävä yhteistyö on oleellisen tärkeää, jotta yhteisiin tavoitteisiin päästään.

Itämeri on maailman tutkituin meri ja sen pelastamiseksi on laadittu runsaasti tieteellisiä dokumentteja, suosituksia, ohjelmia ja julkilausumia. Koossa on valtavasti tietoa siitä, mitä tulisi tehdä, jotta Itämeren tila paranisi. Suurin haaste on, että Itämeren jäsenvaltiot ottaisivat poliittisen vastuun Itämeren suojelesta ja tieto muuttuisi sitovien toimenpideohjelmien kautta käytännön toiminnaksi. Esimerkiksi Itämeren suojelekomissio HELCOMin suositukset olisi sisällytettävä meristrategiadirektiivin toimeenpanoon. Näin ne tulisivat osaksi Itämeren EU-jäsenvaltioiden lakisäateistä Itämerensuojeleä.

Toimenpiteet:

- Ratkaistaan ne yhteiskunnalliset syyt ja ongelmat, jotka estävät suojeletoimien toteutumisen */Valtioneuvosto, ministeriöt, tutkimuslaitokset jne*
- Vesien- ja merensuojelelun ympäristötavoitteet otetaan EU:n maatalous- ja kalapolitiikan perustaksi. Itämeren suojelelun ja taloudellisten tavoitteiden välinen koordinaatio varmistetaan. */YM, MMM*
- Itämeren suojelelun rahoitusta lisätään. Vesipuite- ja meristrategiadirektiivien toimeenpanon EU-rahoitus turvataan. *Merensuojelelun rahoitusjärjestelmiä (säätöt, yritysrahoitus) kehitetään.*
- Asetetaan ravinteiden päästökatto EU:n tasolla.
- HELCOMin toimintaohjelma sidotaan meristrategiadirektiivin toteutukseen.
- Ilmasto- ja Itämeri-politiikka tukevat toisiaan. Ruuhkamaksuilla, auto- ja energiaverotuksella sekä energian säästöillä vähennetään liikenteen ja energiantuotannon typpipäästöjä Itämereen.

Kansalaisten tiedonsaanti ja osallistuminen

Tausta:

Suomalaisille Itämeri ja vesistöt ovat tärkeitä. Lähes jokaisen suomalaisten lähiympäristössä on vesistö. Ihmiset tuntevat hyvin lähiympäristönsä ja voisivat tarjota asiantuntemustaan vesiensuojelua ja hankkeita suunniteltaessa. Usein kansalaisten halu vaikuttaa ympäristöään koskevaan päätöksentekoon ei kohtaa virallisia prosesseja, joihin sisältyy mahdollisuus vaikuttaa. EU:n merten- ja vesiensuojelulainsäädäntö kannustaa ja edellyttää jäsenmaita varmistamaan sen, että kaikki sidosryhmät ja kansalaiset voivat osallistua vesistöjään koskevaan päätöksentekoon. Ympäristöhallinnon resurssipula kansalaisten osallistumisen järjestämisessä on ilmeinen.

Kiinnostus vaikuttaa omaan ympäristöön syntyy jo nuorena ja tieto lisää halua vaikuttaa siihen. Itämeri-ympäristökasvatuksen tavoitteena on, että ihmiset ymmärtävät Itämeren merkityksen ekosysteeminä. Ympäristökasvatus vahvistaa heidän haluaan ja taitojaan toimia Itämeren suojelemiseksi.

Toimenpiteet:

- Vesipuitedirektiivin ja meristrategiadirektiivin toimeenpanossa varmistetaan kansalaisten osallistuminen ja kuuleminen. Vesienhoidon yhteistyöryhmiä vahvistetaan kansalaisia ja vesien virkistyskäyttöä edustavilla tahoilla. Vesienhoidon viestintää kehitetään. /*Ympäristöministeriö, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset*
- Ympäristöjärjestöjä ja niiden tekemää Itämeri- ympäristökasvatustyötä tuetaan. /*Ympäristöministeriö, Opetusministeriö, kunnat*
- Itämeriteema on keskeinen osa koulujen ja päiväkotien ympäristökasvatuksen sisältöä. Aikuiskasvatukseen sisällytetään ympäristötietoisuuden lisäämiseen tähtääviä opintokokonaisuuksia ja kursseja Itämerestä. / *Opetusministeriö, kunnat*
- Luonto-Liiton Itämeri-koulukiertueen jatkuvuus turvataan Suomessa ja laajennetaan kiertuetta muihin Itämeren maihin. Luonto-Liiton luontokerhojen ja -leirien jatkuvuus turvataan ja määrää lisätään / *Luonto-Liitto, Luonnonsuojeluliitto*

Näin me toimimme Suomen luonnonsuojeluliitossa Itämeren hyväksi

Suomen luonnonsuojeluliiton Ekoenergia-merkki

auttaa kuluttajia ja yrityksiä valitsemaan ympäristöystävällistä energiaa. Merkki myönnetään tuulivoimalla, biopolttoaineilla, aurinkopaneeleilla tai vanhalla vesivoimalla tuotetulle energialle.

Ekoenergiamerkki myönnetään uudelle tuulivoimalle sillä ehdolla, että voimala ei sijoitu:

- luonnonsuojelualueille
- valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaille maisema-alueille ja kulttuuriperintöalueille
- kansainvälisesti ja valtakunnallisesti tärkeille lintualueille (FINIBA-alueille)

Ekoenergia-merkki myönnetään vesivoimalla tuotetulle sähkölle seuraavin kriteerein:

- Vesivoimalaitoksen tulee olla valmistunut ennen vuotta 1996.
- Suomen luonnonsuojeluliitto voi asettaa energiayhtiölle liittämisen ehdoksi kalatien rakentamisen.
- Lisäksi ekoenergiamerkitystä energiasta maksetaan ympäristörahaan 8 snt / MWh.

Vaihtamalla sähkösopimuksesi ekoenergiamerkin saaneeseen sähköyhtiöön, voit sinäkin tukea henkilökohtaisesti Itämerityötä ja uusiutuvaa energiaa!

(Tähän ekoenergiamerkin kuva)

Puolustamme rannikkoluontotyyppien ja Itämeren valuma-alueen suojelua lausunnoilla ja työryhmissä

- Liitto, luonnonsuojelupiirit ja paikallisyhdistykset antavat vuosittain runsaasti lausuntoja liittyen niin rantakaavoitukseen kuin Itämeren laajaan valumavesialueeseen.
- Liitolla on edustajat jokaisessa vesienhoidon alueellisissa yhteistyöryhmissä, jotka osallistuvat vesienhoitosuunnitelmien valmisteluun.
- Luonnonsuojeluliitto kouluttaa vesiensuojelun aluetoimijoitaan ja seuraa kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien toteutumista vesiensuojelussa.
- Liiton edustajat toimivat yhdyshenkilönä kansalaisten ja alueellisten ympäristökeskusten (ELY) vesienhoidon yhteistyöryhmien välillä
- Liitto, piirit ja yhdistyksen vaikuttavat osaltaan suojelualoiteilla, luontoselvityksillä sekä muilla toimilla siten, että Suomen meri- ja rannikkoalueen tärkeimmät luontotyypit ovat suojelualueverkostossa edustettuina siten, että luontotyyppien suojelutasoa saadaan parannettua. Vaadimme myös Natura-alueiden sekä maakunnallisen ja kunnallisen suojeluverkoston täydentämistä sekä kansallispuistojen laajentamista. Uusiksi puistoiksi tavoitellaan Selkämerta sekä Porkkalaa.
- Liitto, piirit ja yhdistykset ovat myös mukana laatimassa valuma-aluekohtaisia ennallistamisohjelmia vesistöille. Myös suo- ja kosteikkoluontoa suojellaan ja ennallistetaan. Tulvia hallitaan maankäytön suunnittelulla ja pidättämällä tulvavesiä valuma-alueella
- Liiton Pohjanmaan ja Satakunnan piireissä toteutetaan purovesistöjen kunnostushankkeita. Hankkeiden avulla parannetaan Itämeren valuma-alueen pienvesien tilaa ja vähennetään kuormitusta isompiin vesistöihin ja Itämereen. Hankkeissa muun muassa kartoitetaan pienvesien tilaa ja parannetaan taimenen ja muiden vesieliöiden elinolosuhteita puroissa Karvianjoen ja Isojoki-Lapväärtinjoen valuma-alueella. Isojoki-Lapväärtinjoki on yksi maamme viidestä jäljellä olevasta alkuperäisestä meritaimenjoesta.
- Luonnonsuojelupiirit ja paikallisyhdistykset osallistuvat myös rantojen vieraslajien torjuntakampanjoihin (esimerkiksi kurturuusun kitkentä rantadyyneiltä Hangossa). Lisäksi muistutamme kaavoista ja ympäristöluvista. Tärkeä osa toimintaa ovat myös opastetut luontoretket.

Vaikutamme myös kansainvälisesti

Luonnonsuojeluliitto osallistuu Itämerityöhön EU:n lainsäädännön valmistelussa mm., tulvadirektiivin ja meristrategiadirektiivin kansalliseen valmisteluun ja toimeenpanoon.

Liitto työskentelee Itämeren suojelu- ja kalastusasioissa kansainvälisten järjestöjen kanssa kuten Coalition Clean Balticin ja Fisheries Sekretariatien kanssa. Erityisesti otamme kantaa lohi- ja meritaimenkantojen hoitosuunnitelmiin EU:n Baltic Sea Regional Advisory Councilin kautta.

Maatalouden päästöt huolenamme

Luonnonsuojeluliitto vaikuttaa päättäjiin ja osallistuu lainsäädäntötyöhön ja mm. maatalous- ja kalastuspolitiikkaa uudistaviin työryhmiin, jotta vesiensuojelussa tehtäisiin konkreettisia ja vaikuttavia ratkaisuja.

Itämeriryhmät tärkeä apuväline

Luonnonsuojeluliiton piirijärjestöillä on omat Itämeri-työryhmänsä, jotka kokoavat asiasta kiinnostuneita ja asiantuntijoita, järjestävät kursseja ja seminaareja. Itämeriryhmä toimii muun muassa Uudenmaan ympäristönsuojelupiirissä (ja Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiirissä?).

Suomen luonnonsuojeluliitto on mukana Ympäristöakatemiassa. Ympäristöakatemian perustajajärjestöjen (SLL, Luonto-Liitto, Natur och Miljö ja BirdLife Suomi) yhtenä teemana on tarjota päättäjille korkeatasoista Itämeritietoa konkreettisista vaikutuskeinoista.

Nuorten ympäristökasvatusta Itämerilähettiläiden kautta

Suomen luonnonsuojeluliiton nuorisojärjestön Luonto-Liiton Itämeri-koulukiertue tavoittaa vuosittain 1000-2000 13-18-vuotiasta nuorta ympäri Suomea. Tunnit ovat kouluille ilmaisia ja niitä pitävät nuoret koulutetut opiskelijat. Samoja Itämeri-tunteja järjestää Natur och Miljö ruotsiksi ja Drusja Baltikum -järjestö Pietarissa yhteistyössä Luonto-Liiton kanssa Luonto-Liitto järjestää myös Itämeri-leirejä.

Näin voit auttaa Itämerta

- siirtymällä Ekoenergian käyttöön
- liikut lihasvoimalla tai julkisilla liikennevälineillä
- säästät energiaa
- käytät ympäristöä vähän kuormittavia pesuaineita ja muita kodin kemikaaleja
- olet selvillä luonnonsuojelualueista ja mairinnousukielloista lintujen pesimäaikaan
- noudatat veneillessä nopeusrajoituksia
- et tyhjennä käymäläjätteitä veteen
- liikut veneellä hiljaa matalilla alueilla ja vältät turhaa melua
- et pyydystä alimittaista kalaa
- suosit suomalaista luonnonkalaa ja kasvispitoista ruokavaliota
- huolehdi mökillä ja pihalla siitä, että pesuvedet eivät valu vesistöön
- pidät oman jätevesien käsittelyjärjestelmäsi kunnossa
- muistat, että mökillä parasta vesiensuojelua on hyvin hoidettu kuivakäymälä, ei vesivessa
- vältät rannan ruoppausta
- otat selvää suojelukysymyksistä ja pyrit vaikuttamaan! Liity kotikuntasi luonnonsuojeluyhdistykseen!

Käsitteitä

Ekosysteemi tarkoittaa luontonsa puolesta verraten yhtenäisen alueen eliöiden ja elottomien ympäristötekijöiden muodostamaa toiminnallista kokonaisuutta.

Ekosysteemipalveluilla tarkoitetaan kaikkia ihmisen luonnosta saamia aineellisia ja aineettomia hyötyjä.

Rehevöityminen tarkoittaa vesistön kasvaneesta ravinnemäärästä johtuvaa perustuotannon kasvua. Rehevöitymisen haittavaikutuksia ovat mm. lisääntynyt veden samentuminen, levähaitat ja happikato

Sedimentti on meren tai vesistön pohjalle kerrostunutta kiintoainetta

Sisäinen ravinnekuormitus tarkoittaa vesistöä itsestään peräisin olevaa ravinnekuormitusta. Sisäinen ravinnekuormitus käynnistyy etenkin hapen loppuessa pohjalta, jolloin sedimentissä sidoksissa olleet ravinteet palautuvat takaisin veteen.

Valuma-alue on alue, jolta esimerkiksi joki tai puro saa kaiken sateen kautta tulevan vetensä. Valuma-alue on vedenjakajien rajaama. Vedenjakajat taas ovat korkeita maastonkohtia, jotka jakavat sataneen veden sen mukaan, kumpaa rinnettä pitkin vesi valuu pois.

Keskeiset lähteet:

- Vesiensuojelun suuntaviivat vuoteen 2010. Taustaselvityksen lähtökohdat ja yhteenveto tuloksista. Suomen ympäristö 55/2006.
- Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Suomen ympäristö 8/2008
- Maatalous Itämeren rehevöittäjänä. Maa- ja elintarviketalous 96. MTT, 2007
- Muddra mindre med mera miljöhänsyn. Natur och Miljö
- Ääntä vedestä. Kansalaisten kuuleminen EU:n vesipolitiikan puitteiden toimeenpanossa Suomessa, erityisesti vesienhoidon yhteistyöryhmissä. Luonnonsuojeluliitto, 2007
- Itämeriportaali / www.itameriportaali.fi
- Luonnonsuojeluliiton metsä- ja suo-ohjelmat: